

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

*Л. Вукмановић
Судница*

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН
УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА
У СРБИЈИ

Бр. 8.

У БЕОГРАДУ 10. ДЕЦЕМБРА 1897.

У БЕОГРАДУ

ПТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА, ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БР. 2.

1897.

РАСПИС НАГРАДА.

„Матица Српска“ расписује из задужбине *Јована Остојића и жене му Терезије рођ Вазукове* за годину 1898. награду од 68 дуката, који су преостали од расписане награде за засебне расправе „О појединим струкама књижевнога рада Павла Ј. Шафарика у колико се тиче нас Срба“ — за дело „*О српском сликарству*“, с роком до 31. децембра 1898.

Уз ту награду од 68 дуката долази још добровољан прилог од 50 фор., који је др. Владимир Николић, адвокат у Земуну, на ту сврху обећао.

А за расправе за „Летопис“ расписује ове награде:

1., 100 дуката за расправе или монографије из историје Срба у Угарској, с роком до 31. децембра 1898.

Награда је за сваку такву расправу или монографију 10 до 100 дуката према вредности и величини дела.

Уједно се напомиње, да су из ове задужбине с роком до 31. децембра 1898. расписане ове награде:

1., „Живот и рад Саве Текелије“, — награда 50 дуката.

2., „Историја српске књижевности за школу“, — награда 100 дуката.

3., „Опширна историја и етнографија о Буњевцима“, — награда 200 дуката. Рок 31. децембра 1898.

4., „Историја српске православне цркве у Угарској“, — награда 100 дуката.

Рукописе на расписане награде не могу писци шиљати под својим именом, него ваља да их означе натписом или знаком. Име, презиме, карактер и место, где писац станује, ваља написати у особитом писму, писмо запечатити и обележити са оним истим натписом или знаком, који је с поља на самом рукопису.

Рукописи не враћају се.

Награда се издаје тек онда, кад писац поднесе дело наштампано, осим ако с „Матицом“ о томе што друго не уговори.

Писац је дужан од свога награђеног дела, кад изађе из штампе, уступити „Матици“ 25 комада.

Награђене расправе штампају се најпре у „Летопису“ а после остаје право и писцу и „Матици“ да их могу прештампати посебнице.

Из главне скупштине „Матице Српске“, у Новом Саду 23. октобра (4. новем.) 1897.

Председник „Матице Српске“:

А. Хаџић с. р.

секретар.

Др. Милан Савић с. р.

О СУВЕРЕНОСТИ

УВОДНО ПРЕДАВАЊЕ ИЗ ДРЖАВНОГ ПРАВА

Слободана Јовановића

ванредног професора Велике Школе.

(Наставак)

II.

Ја прелазим сада на другу тачку: где се налази правна основа суверене власти? Теорија о друштвеном уговору, којом се у XVIII. веку хтело одговорити на то питање, врло је стара по рекла.¹⁾ Она је постала у Средњем Веку под разним утицајима. — под утицајем црквене доктрине о једном природном стању, које је предходило друштвеном животу; под утицајем појединих примера из германске правне историје, где су се извесни јавно правни одношаји развили из уговора између владоца и сталежа; најзад, и под утицајем римског предања, по коме је власт коју су Цезари имали, била на њих пренета са народа. Претпостављало се да су била два уговора, један између појединаца, којим је створено политичко друштво т. ј. народ; други између народа и владоца, којим је установљена влада. Владоцу су припадала само она права, која му је народ од својих отуђио, — или која је од својих на њега пренео. Народ опет дефинисао се као скуп појединаца, тако да су и његова права била само лична права стављена у заједницу. У последњем резултату неизбежно се изаглазило на појединце, и правни основ државној власти могао је лежати с тога само у њиховом својевољном потчињавању. Изгледало би, да така једна теорија не садржи никакве друге закључке до крајње демократске. Опет за то, све до овога века она се јављала,

истина у разним ниансама. код свију правника и публициста, без разлике њихове политичке тенденције, — чак и код оних који су као Хобс доказивали тезу, да је државна власт од својих поданика сасвим независна. Сви су дакле примали теорију о друштвеном уговору као полазну тачку, да би се размимонили доцније, кад је ваљало одредити том уговору обим и садржину. Али, и ако тако рана постања, та је теорија тек у XVIII. веку била потпуно развијена, јер се у томе веку питање о оправдању друштвеног ауторитета почиње претресати нарочито, као основно у државном праву, док је пре тога било тек узгред расправљано. Ево, међутим, у чему се састоји теорија о друштвеном уговору, узета у свом последњем облику, који је добила од Русоа у његовој књизи која њено име носи.¹⁾

Пре друштва постојало је једно природно стање. У томе стању људи нису били потчињени никаком људском ауторитету. Сваки је уживао потпуну независност. Том стању крај су учинили сами људи једним уговором, изречним или прећутним, мало мари, — којим су хтели створити један ауторитет старији од појединачних воља. Главни услов за такав један уговор био је једнодушни пристанак свију чланова будућег друштва. Стварањем таког једног ауторитета, старијег од појединачних воља, сваки је у своме раду бивао ограничен, свачија се слобода бар у неколико, крњила. Међутим да коме буде слобода сужена, а да то не изгледа просто насиље, треба да је он сам на то пристао. Ну, кад се друштво један пут оснује његове се одлуке не морају више доносити једногласно, па да им сви чланови дугују покорност. Тада је и проста већина довољна, већ и за то што већина има више изгледа него мањина да погоди, где се кад општи интерес налази.

¹⁾ Gierke, Johannes Althusius und die Entwicklung der naturrechtlichen Staatstheorien срп. 76—122.

¹⁾ Contrat Social, Књига I. Глава I—VI.

Утисак се има на први мах, да је лишена сваког нарочитог значаја ова претпоставка о једном природном стању, где би царевала једна блага анархија идилска, да је то један правни роман са свим излишно надовезан на остало резонување, и да је овај сасвим свеједно примити, или не примити. У ствари та је полазна поставка од крајње нужности у целој теорији природних права. На друкчији начин изгледало је немогуће објаснити велику противуречност између моралне слободе човекове и оног притиска, који над њим држава врши. С једне стране, човек је једно свесно створење, кадро да се самоопредели. Чим је обдарено свесном вољом, њему би требало оставити извесну слободу радње. Али с друге стране, ми видимо, да је он у држави потчињен коерцитивном надзору власти. Њега који је у стању да се самоопредели једнако опредељује неко други, од њега старији. У место да му је остављена слобода радње, као једном створењу које у својој савести носи критеријум добра и зла, он се једнако принуђава на ово или на оно. И од куд држави права да нам намеће једну дисциплину којом се пориче наша способност самоопредељивања? Нарочито, од куд јој то право, кад се узме да све оне способности од којих је клицу сама природа у нас унела, ми имамо природно право да развијемо. Чим у нашу природу, као њен саставни део, улази и способност самоопредељивања, слобода се мора сматрати као једно право које је с нама рођено. Према томе, да коерцитивна моћ државе не би изгледала просто насиље, неопходно је претпоставити, да су ту власт сами појединци једним актом своје воље установили, да она дакле функционише с њиховим, ма и прећутним пристанком да ако има права њихову слободу ограничити, то је само за то што су они на њу своје природно право самоопредељивања пренели. На тај начин, појединци би опет сами собом управљали, али не више непосредно него посредно, преко државне власти. Треба нарочито поменути, да по тој теорији само право предходи држави. Пошто извире из наше природне слободе моралног бића, оно, да би се јавило, није морало чекати да се држава организује. Оно је управ у тој мери с нашом личношћу везано, да су и држави могла припасти само она права која су њојзи појединци уступили. Само као пуномоћник или представник појединаца, држава је имала могућности постати правним подметом. Пре суверене државе постојао је, по Gierke-овој изреци, суверени појединац; из тог разлога, сувереност државна није могла бити изворна, него тек из те личне изведена.

Нема може бити ни једне теорије, која је у наше време толико била критикована као ова. Од ње је спорено мање више све. Спорено је постојање природног стања. Речено је: друштвено је стање исто тако природно као и то назови природно, јер природно је све што се у стварности налази. Сви подаци, у осталоме, који су о пренеторијском човеку прикупљени, сведоче о њему као о једном створењу које се готово никада не јавља друкчије него у извесној друштвеној организацији, па ма како било рудиментарној. И то не треба да нас чуди, јер су рудименти друштвене организације запажени и код извесних животиња; животињска друштва постоје. — Што се тиче друштвеног уговора, нико из школе природног права није смео тврдити да је он био изречан; значи дакле да му је вредност чисто фиктивна. Али и логички је немогуће узети да је друштво постало тако, што су се људи договорили да га буде. Договор се да замислити само између људи који већ у друштву живе. По претпоставци о друштвеном уговору испало би, да су људи, пре него за друштво, знали за нешто врло блиско Скупштини. Школа природног права варала се, што је полазила од поставке, да су пре оснивања друштва људи имали потпуно развијену свест о друштву, да су били шта више у стању утврдити му и организацију унапред да је речју друштву предходила свест друштвена. Искуством је посведочено, да се друштвена свест полагао и врло трудно јавља тек у друштвима која су дуже времена постојала. Она је резултат друштвеног живота, у место да му буде узрок. — Однос између државне власти и њених поданика такође је нетачно одређен. Државна је власт, каже се, један ауторитет старији од појединачних воља, и тој се дефиницији нема шта замерити. Али, у томе случају, не може се више тврдити, да су тај ауторитет основале појединачне воље изражене у уговору. Онда би оне над њиме стајале, у место да он од њих буде старији. У пракци однос између власти и појединаца из основе је друкчији. Његова је карактеристика у томе, што су појединци дужни покоравати се власти, и кад не би хтели; они се по потреби на то принуђавају. У осталоме, кад би власт наређивала само оно што би појединци и без ње хтели, она би била чист луксуз. Власт, то је организована коерција; она, по самој својој дефиницији исказује тај слободни пристанак, на коме би ваљало да се оснива. И врх свега, влада већине, на коју уговорна теорија у последњем резултату излази, не поштује ни у колико личну вољу свију нас по на особ. Само се једним софизмом може

доказивати, да се већини по својој вољи покоравају и они који не мисле као она. Истина, Русо тврди да већина има највише изгледа да погоди где је општи интерес, и да с тога и онај појединац, који се с њоме не слаже, на крају крајева, опет у свом властитом интересу сноси њен притисак. Али, с гледишта школе природног права, тиме се опет не доказује ништа. Та је школа личну вољу, а не лични интерес узела за стожер свога система. Управ она је толико вредности приписивала слободи појединаца, и такм је светињом личну вољу прогласила, да се губитак права самоопредељивања једначио с једном врстом морална самоубиства. И тај губитак, будући нематеријалне природе, није се могао накнадити никаким задовољењем, које би се личним интересима дало. Колико је ово тачно види се и по томе, што се школа природног права није осећала ни мало спречена бацати праве анатеме на деспотску владавину, и ако су сви аутократи исповедали да служе личним интересима својих поданика. Они су им давали леба и циркуса, док не би били кадри обезбедити сваком печено шиле недељом за ручак.

У место да буде дефинитивно расправљено, питање о правној основи државне власти само се још више компликовало у XVIII. веку. Друкчије и није могло бити, кад се власт дефинисала као проста коерција, а појединац као извор права. Пре него се и почела тражити правна основа државној власти, ова је била лишена сваке правне одлике; а пре него се покушало објаснити њено право да ограничава личну слободу, појединац је оглашен за тако неприкосновеног, да се само својом властитом вољом може ограничити. Под таким околностима проблем о правном односу између појединаца и државе почео је много личити на онај о квадратури круга.

Данас је у правној науци већ сасвим извесно, да се тачна идеја о правној основи државне власти не може имати, докле се год сасвим не напусти претпоставка, да је и пре организованог друштва право постојало¹⁾ Не само право, него је под питањем да ли је и морал могао тада постојати.

О природном стању може се судити разно, почев од тога да ли га је у опште и било. Једино што се о њему да поуздано тврдити, то је, да ако је таког стања и било, оно је представљало одсуство сваког удружења међу људима, јер, чиме би се иначе разликовало од

стања друштвеног? И пошто нису живели у друштву, људи су онда нека правила за живот могли наћи једино у оним нагонима, који су заједнички свима живим створењима, људима као и животињама. Они су онда били покретани потребом да свој живот одрже, или да задовоље своје чулне прохтеве. Упоредо с тиме царевала је једна борба за живот ничим неблажена, потпуно немилостива.

У такм једном стању, сваки је имао таман толико права колико и силе. Оне своје интересе које не би био у стању властитом снагом бранити, он није могао очекивати да му их његови ближњи својевољно признаду. Ако се под правом разуме могућност да једни на друге утичемо друкчије, а не путем силе, онда је оно с недруштвеним стањем у противуречности. А с њиме је у противуречности и сам морал, јер, с друштвеног гледишта узет ни он не значи ништа друго него признавање туђих права. У XVIII. веку, да би се та противуречност заклонила претпостављало се, да је у недруштвеном стању морал узимао вид нагона, да је постојао као некака несвесна симпатија према ближњем. Нека би и било тако, само онда би имало да се објасни како је човек, осећајући таку једну симпатију према својим ближњима, у колико несвеснију у толико неодољивију, — могао продужити да живи сам. И морал и право јесу, дакле, друштвени појмови; морал донекле више још него право. Да појединац не би учинио сву употребу од своје физичке моћи, доста је да постоји један виши ауторитет, који ће регулисати и ограничити игру личних снага, али да би се појединац, независно од тог чисто спољашњег припона, својевољно, као што морал захтева, уздржавао не врећати код других људи и оне њихове интересе, које они нису кадри подупрети својом властитом силом, за то је потребно да постоји једна развијенија друштвена свест, која ће му дати познату ту скривену везу између његових интереса и туђих. Морал тражи више него једно организовано друштво, једно друштво с признатом влашћу; он тражи да је то друштво трајало толико, да су се извесни заједнички осећаји међу његовим члановима могли образовати.

Али, ако су и право и морал тек производ друштвеног живота, онда је школа природног права погрешно поставила питање. Она је рекла: Узмимо да човек има од природе право на слободу; како онда да се оправда ограничење, које његовој радњи држава намеће? Ту је већ сама полазна тачка нетачна. Од природе човек није добио никако право на слободу, он је добио само извесну количину снаге. У

¹⁾ John W. Burgess, Political Science and Comparative Constitutional Law, Свеска I. Књига I; нарочито, W. W. Willoughby, op. cit. Глава V., одакле су главни аргументи овде резумовани.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

природном стању човек мора сносити исто тако притисак као и у друштвеном; разлика је само у томе што тај притисак не долази од државне власти, него од стране свију осталих појединаца који су од њега јачи; бојати се да у овом другом случају није притисак нешто већи. Не стоји, дакле, да се стварањем државне власти у дотле тобоже слободне људске односе уноси први пут принуђење, притисак, сила. Једино што бива, то је да се једна сила, која је већ постојала, замењује другом; на место силе неизвесне, произвољне, личне, долази сила одређена, општа, од свију других виша. Заједнички живот апсолутно је немогуће замислити без антагонизма личних интереса; питање је само да ли ће те сукобе расправљати сами појединци између себе, или ће их расправљати држава, која даје више јемства за непристрасност него и једна од заинтересованих страна. У првом случају права би имали само јачи; у другом, радњи би сваког од нас, према осталим члановима друштва, биле постављене извесне границе; али у тим границама сваки би од нас био слободан, сваки би био независан и од оних који су у физичком погледу, или иначе, надмоћнији од њега. Да од других не будемо спречавани у нашој радњи, држава нам може само тако издејствовати, ако нас у исто време обвеже, да се ни ми сами у туђе послове не мешамо. Ограничење које нам она дакле намеће није никако потирање наше слободе; то је на против услов под којим нам се она једино може обезбедити. Тако ограничење и наше право слободе, то су у ствари лице и налицје једне и исте ствари.

Сасвим је с тога излишно тражити оправдања државној власти. То би имало смисла да је појединац ван државе одиста слободнији него у њој. Али, тако није, и као год што смо видели да за државну власт нема законских граница, јер извор закона то је она, тако сада имамо да констатујемо, да своје право коерције држава изводи од туда, што је и слобода појединаца њено дело. Исто тако стоји и с осталим личним правима. Истина је да је и пре државе појединац имао својих интереса, да их је имао самим тим што је постојао, али то је било све што је имао. Они су се претворили у права тек онда, кад је у државној власти организована једна виша сила која ће им и од других прибавити уважења. Право и држава тако су нераздвајно везани, да би било апсурдно тражити овој правну основу ван ње саме. Појединац може присти своја права из једне организације над собом. Државна власт, пак, не би била суверена, кад би се морала пози-

вати на ма шта више од себе, па макар то било само за то да би своје постање оправдала. Њена је величина у томе што јој оправдања не треба.

(Свршиће се).

СУКОБ ЗАКОНА

У МЕЂУНАРОДНОМ ПРИВАТНОМ ПРАВУ

од

Живојина М. Перића

судије у оставци.

(Наставак)

ГЛАВА II.

Преглед равних система до данас предложених за решење сукоба закона у међународном приватном праву.

ОДЕЉАК I.

Теорија статута (*La théorie des statuts*).

§. I.

Почетак ове теорије.

16. Римљани нису знали за међународно право, а из разлога које смо напред навели (гл. I, §. II, тач. 2.). Они нису остале народе, као што смо видели, сматрали себи равнима, и за то се нису ни могли између њих и тих народа развити онакви односи какве данас гаје поједине државе, и без којих не могу ни искренути сукоби међу разним законодавствима. А ако су римски закони и регулисали положај странаца, то никако није било на основу неких права која стоје изнад свију држава и која ове треба да поштују, или на основу народне узајамности и куртоазije. У принципу, Римљани нису признавали важност страним законима, и, следствено, они нису могли ни формулисати нека општа правила по којима би се сукоби између њихних и туђих закона расправљали. Сва права која су странци уживали имала су извора једино у домаћим законима; па и онда кад су ови, изузетно, и дозвољавали да ће извесно право странаца бити уређено по законима њихове земље, то није било с тога што су Римљани, из неких обзира међународнога реципроцитета или из поштовања некаквих виших права, обавезних за све државе, сматрали да страним законима треба дати важности и у границама њихове државе. У кратко, сва та правила која су се тичала странаца, била су ствар унутрашње организације Римске Државе, при чему

Усу они водили рачуна једино о својим интересима, не бринући се о неким међународним начелима. „Више писаца, а по имену Huber (у своме делу *De conflictu legum diversarum*), тврде, да се у римском праву налазе основна правила која и данас треба да служе судији као вођа у сукобима закона разних држава. То је заблуда, као што су то, између осталих, доказали Haas, Hartogh и Waechter“.¹⁾

17. На првом месту било је странаца које су Римљани у почетку звали *hostes*, а доцније *barbari*. Са овима нису они одржавали никаквих правних односа. Наравно да овде није могло бити речи о каквом признању закона варварских на римском земљишту.

На другом месту, имамо *peregrini*, то јест становнике покорених земаља. Међу овима било их је који су имали *jus connubii* и *jus commercii*, и такви су, са гледишта приватних права, били у положају Римљана: потпадали су под римске законе. А за остале *peregrini*, важили су закони њихове земље које су Римљани из политике, толерирани. То значи да у Римској Царевини није било законодавног јединства, и да су у извесним деловима њеним владали страни закони. Ипак, у овом не треба видети некакву превагу тих закона над римским, неку солуцију конфликта међу њима. Те земље, чим су биле покорене, постале су саставни део Римске Државе, и што су оне сачувале своје обичаје, то је била ствар унутрашњег уређења ове Државе.

Питање је сада да ли су *peregrini* ове врсте, налазећи се на земљишту праве Римске Државе, уживали приватна права по својим законима или су се морали покораваати римским. По римским писцима (*Gaius I*, 89 и 92.) као да излази да је било оно прво.²⁾ Разуме се да у овом не треба видети ништа друго до једно правило из унутрашње организације Римске Државе. У осталом, кад су *lex Julia* и *Caracalla* дали свима становницима у саставу Римске Царевине *jus civitatis*, ишчезла је ова деоба *peregrina* на две категорије, и од тада су сви они били потчињени само римским законима³⁾

На послетку, за стране народе са којима су Римљани били у пријатељским односима важило је *jus gentium*. „Овде не треба сметнути с ума, вели Foelix, да је *jus gentium*, према томе како су га Римљани разумевали, било регулисано начелима римског права. Отуда по-

следица, да једна одредба која би била у противности са римским правом никада није могла спадаати у *jus gentium*“.¹⁾ Ређи су, пак, случаји у којима је допуштана примена страних закона (наслеђе). (*Gaius, Comm; Ulp., Fragm.*).

18. У доба феудализма, сукоби закона релативно су се увек на један исти начин који је био веома прост. Кад год је какав страни закон био у противности са локалним, он никада није могао добити примене, већ је превагу над њима имао локални закон. Да се одреди право које је имало да важи, није се гледало на народност заинтересованих лица, већ једино на место у коме се она на то право позивају. Закони једне државе примењивали су се како на ствари тако и на лица која су се у њој налазила.

Узрок томе не треба тражити у назорима, сличним оним у римском праву. Нису средњовековне државе забрањивале, на својој територији, извршење туђих закона, зато што их оне нису сматрале равним својим. Наведено правило било је усвојено у свима државама, и као год што оне нису допуштале примену страних закона у својим границама, тако исто оне се нису противиле, да се и њихови поданици, док се налазе у туђим земљама, подвргну законима те земље. Међу тим, ми смо видели да је код Римљана било са свим друкчије. Римљанин се покоравао само својим законима. па ма где се он налазио.

У Средњем Веку речени систем био је у сили с тога што је феудална доктрина сматрала човека као неки додатак земљишту на коме се он налазио и потчињавала га само локалним законима.²⁾ Сем тога, држало се да је у сваком закону оличен државни суверенитет и да једна земља, ако не жели компромитовати своју независност, не сме дозволити да се у њој извршују закони неке стране земље.

Систем овај имао је ту добру страну што је чинио немогућим тешкоће којима је доцније, а и данас, сукоб закона дао повода. Али, он је садржавао у себи ту не малу махну, што су сва приватна права била неизвесна и несигурна. Уживање тих права било је у зависности од кретања и путовања људи.

19. У таком стању, у главном, налазило се ово питање о сукобу закона до тринајестог века када је постала теорија статута, која је у исто питање унела више светлости. У том веку Северна Италија, Ломбардија, налазила се у нарочитим друштвеним и политичким при-

1) Foelix, op. cit t I p. 10.

2) Weiss, p. 531.

3) Demangeat (Foelix, t. I. p. 9. a.).

1) Foelix, t. I. 8.

2) Weiss, op. cit. p. 485.

ликама. Међу варошима овога дела Италије најважнија је била Милано. Благодарени растројству које је наступило у Шарлемањевом Царству после смрти његове, ове вароши ослободе се од немачких царева и феудалних господара и постану снажне и богате трговачке вароши са републиканском организацијом. Свака од тих република имала је своју особену територију и своје особене законе. Постојало је, истина, једно опште право, римско, али поред њега било је обласних закона који су доцније покупљени и назвати *статутима*.¹⁾

При оваквом стању ствари на брзо су искрели разни сукоби међу законима ових република. Становници једне вароши одлазили су због трговине у друге вароши, и тамо често свршавали правне послове. Одмах се увидело да би ригурозна примена дотадашњег система одвела ка неправичним последицама, а ово би опет отежавало односе трговачке. Да би се све то избегло, италијанске вароши учиниле су једна другој извесне концесије и дозволиле да се неки закони, из области приватних права, могу применити и ван граница републике, у којој су они били у сили.

У то доба цветала је у Италији правна наука. Професори су били савременици трговачкога полета ломбардских вароши. Они нису могли остати равнодушни наспрам конфликта, које су изазвали свакодневни односи међу богатим републикама, а поводом спорова њихових држављана. Италијански професори нашли су у тим конфликтима нов предмет за своје студије и, трудећи се да искреле тешкоће реше, основали су чувену *теорију статута*.

§ II.

Начела на којима је основана теорија статута.

20. Да изложимо начела на којима је почивала теорија статута.

Прво начело било је то да су сви закони, па и они који регулишу приватна права, израз државнога суверенитета, да се у сваком закону оличава државна независност и да једна земља не сме допустити да страни закони у њој могу имати какве силе. Допустити то, значило би признати, код своје куће, суверенитет неке туђе државе, што се не може сложити са идејом независности државне. И, обрнуто, никоја земља нема права тражити да њени статuti добију примене у туђој држави, јер би то било повреда суверенитета те државе.

1) Laîné, Cours de droit international privé (professé à la Faculté de droit de Paris).

Начело ово познато је под именом *територијалности статута*¹⁾ (La territorialité des statuts).

Rodenburgh²⁾ вели: „Constat igitur extra territorium legem dicere licere memini idque si fecerit quis impune ei non pareri; quippe ubi cessa statutorum fundamentum, cessat robur et jurisdictio“. A Boullenois³⁾ о истој ствари изражава се овако: „De droit étroit, toutes les lois que fait un souverain n'ont force et autorité que dans l'étendue de sa domination“.

Такво је било то постављено начело. Али, на брзо се увидело да би његова безизузетна примена, за приватна права, довела до неправичних резултата, а сем тога увидело се и то да код ових права државни суверенитет није свагда ангажован. Ово је навело ауторе да принципу територијалности статута даду извесне изузетке, основане на правичности и узајамним интересима, који нису стављали у опасност државно суверенитет. „Ускоро, вели Weiss, пале су писцима у очи тешкоће, које је изазивало правило, да се на све правне односе, без изузетка, примени закон меснога суверенитета, и, још у тринајестом веку, видимо их где се труде да у доктрину територијалности уведу извесне изузетке, у циљу, да правима и правном стању лица осигурају сталност која им је потребна“.⁴⁾

Највеће незгоде појавиле су се кад је требало издвојити права која могу, и ван граница, добити примене. Писци су се сложили да код приватних права ваља, у главном, разликовати: прво она која имају *ствар* за предмет, и друго она која се тичу *лица*. Првима је дат назив *стварних*, а другима *личних статута*. Они су налазили, да се стварни статuti више тичу државне организације него уређења приватних интереса, и да они могу имати силе и важности само у земљи за коју су грађани. А за личне статуте били су мишљења да им се, а из разлога што се они тичу ствари у којима државно суверенитет није заинтересовано, може признати екстратериторијална моћ. Тешкоћа је отпочињала онда кад је требало ову деобу статута привести у практику. У теорији ствар је изгледала проста: стварни је статут онај који има ствар за предмет, а лични, онај који има лице за предмет. Али, кад је требало ту теорију применити, искреле су тешкоће; није било ни мало лако, у многобројним случајевима, знати

1) „Овај термин, вели Merllin, односи се на све врсте закона и уредаба. Свака одредба једнога закона јесте статут који доушта, наређује или забрањује нешто“ (Répertoire, V. statut).

2) De statut, c. III. § 1.

3) Traité de la personnalité et de la réalité des lois.

4) Weiss, op. cit. 486, 487.

да ли статут има за предмет ствар или лице и да ли је, према томе, стварни или лични.

У питању овом размислили су се разни писци који су се држали теорије статута. Сви су се они слагали, док је била реч о томе, којим приватним законима сме једна држава дати важности, и ако су ти закони у туђој држави донесени. Несугласица је отпочињала онда, када је било на реду да се стварни статут од личних одвоје да се, дакле, одреди критеријум за распознавање једних од других. Ми ћемо се уверити о тешкоћама које су, поводом овога питања, искреле, излажући разне школе које су ову теорију прихватиле и том приликом видећемо, како су писци предлагали разне начине за издвајање стварних статута од личних.

22. Казали смо да су следбеници теорије статута на брзо били убеђени, да примена неких туђих закона, из области приватнога права, не доводи у опасност државно суверенство и да је правично да се, у таквим случајима странци подвргну под законе своје земље. У чему се састојала та правичност? Покушаћемо да то објаснимо, мало опширније, јер је то објашњење и данас, ако не увек потпуно, а оно бар у великој мери усвојено.

Има много случајева у којима би, заиста, било неправедно наметнути странцу последице локалних закона. Живећи у једној извесној држави, у којој су приватни односи појединаца нарочитим законима регулисани, човек, природно, очекује да се ти закони на њега примене, ма где се он налазио. Појединци имају право своје приватне ствари регулисати онако како им то њихови респективни интереси налажу. Али, у свима оним случајима у којима оскудева споразум између појединаца, узима се да су они прећутно пристали, да њихове ствари буду уређене на начин, који је закон земље усвојио. Отуда изилази да је са свим оправдано мислити, да онај који отиде ван своје отаџбине има у виду једино законе своје земље и да је њима оставио да његове приватне интересе регулише, за случај да то он другојаче изречно не учини.

Сви закони усвојили су, као правило, да је човек господар од својих личних интереса, и тек у претпоставци да његова изречна воља оскудева, узима се да је он прећутно хтео, да му његове приватне интересе закони расправе. Па, кад се таква моћ вољи човековој признаје у границама једне исте државе, кад су сви образовани народи ово правило усвојили као корисно, зашто онда одрећи истом правилу важност у међународним односима? Зар не би онда то имало ову неправичну последицу: да лични ин-

тереси појединаца буду регулисани противно намери њиховој? Узмимо један пример да неправичност ову јасније истакнемо. Познато је да човек може, за случај смрти, учинити тестаментом од свога имања распоред какав се њему допада (разуме се, под извесним законским ограничењима). Али ако неко умре без тестамена, онда се сматра да је његова последња воља била да имаовина његова припадне онима које закон о наслеђу означаје. Закон о наслеђу јесте, дакле, тако да се изразимо, општи тестамент, који добија важност, ако га умрли својим нарочитим распоредом није изменио. Сад, ако претпоставимо да је, рецимо, Србин отпутовао ван своје земље и у иностранству умро, зар онда неће то бити противно његовој вољи, ако се заоставштина његова расправи по законима земље, у којој је преминуо и који су, — таква је претпоставка — различни од српских закона? Зар неће бити неправда одузети наследницима, по српском закону, имање које им је умрли прећутно оставио?

Тако, мислимо ми, ваља објаснити тај факат, да су приврженици теорије статута сматрали као правично ослободити у извесним случајевима стране поданике локалних закона. А ово ублажење начела територијалности статута могло је само користити правилном развоју међународних односа, који би се морали, сумње нема, свести на врло малу меру, када би закони губили сваку важност ван граница своје државе. Узајамни интереси народа дошли су, дакле, да поткрепе обзире правичности, и тиме је екстра-територијалности извесних приватних закона постављена сигурнија основа.

Разуме се да у случају судара правичности и државнога суверенства, ово последње имало је превагу. То јест, ако се приватни закон тицао земаљскога уређења — а за такве су сматрани сви стварни статут — он је искључивао страни закон, па ма ово било и неправедно по стране поданике.

23. Најзад, пошто смо се тако упознали са начелом територијалности закона и видели у којим су случајима, и из којих разлога, стари правници давали приватним правима важност и ван границе земље у којој су владала, да видимо сада, на основу чега је могла нека држава тражити од друге да законе њене, кад су у питању интереси њених поданика, призна. Другим речима, да ли су то државе могле захтевати као неко *право*, или су морале своје тражење базирати на разлозима који су искључивали право.

По следбеницима теорије статута, држава је *обавезна*, у обиму својих граница примењивати

вати само своје законе. Она не мора допустити да закони, донесени у другим државама, у интересу њихних поданика, имају силу и важности на њеној територији. У односима својим, државе су независне једна од друге, и на своје земљишту оне су слободне радити што год хоће; оне нису дужне водити рачуна о томе да ли ће се то допасти или не којој страни држави. Ако народи и пазе да, у односима својим, имају коректно држање, то није с тога што би они признавали над собом какву силу која би их приморавала да се, у свом узајамном саобраћају, извесних правила држе, већ зато што они сами у коректном понашању налазе интереса: тиме се учвршћују међународне пријатељске везе, које могу бити само од добрих последица по њихов културни развитак. Не може, дакле, на основу некаквога права, једна држава претендовати на то да њени закони имају дејства и ван граница: тражити то, као неко право, значило би натурати своју моћ другим државама и тиме претити независности њихној.

Из овога начела о респективној независности, излази да само од добре воље њене зависи хоће ли једна држава дати да се страни закони код ње извршују. Држава, на пример, каже странцу: Ја видим да би било неправично, када бих вам, у извесним случајевима, своје законе натурала; па с тога и дозвољавам да вам се, у одређеним приликама, по вашем закону суди. Само немојте мислити да сам ја то дужна чинити; ја независим од ваше отаџбине и ја не морам трпети њене законе у мојој кући. Ако ја то ипак чиним, то је само моја добра воља.

Ова добра воља потицала је из интереса, који су државе имале да у неким случајима дозволе странцу да се по својим рођеним законима управља. Интерес тај долазио је отуда што је једна држава, под условом да страним поданицима допусти управљати се у извесним стварима по њиховим законима, могла очекивати, да ће и њени поданици, у туђим земљама, исту прерогативу имати. Та узајамност у интересима, поткрепљена међународном куртоазијом, *comitas gentium*, била је по теорији статута једини разлог, на основу кога су странци могли, кад се тицало расправе неких приватних права, тражити да се подвргну законима своје земље.

§. III.

Преглед разних школа које су се држале теорије статута.

а. Италијанска школа.

24. Италијанска школа је најстарија међу онима које су прихватиле теорију статута.

Управо од ње ова теорија и почиње. Она је поставила као правило да су сви закони територијални и да они владају и свима стварима и свима лицима, у обиму граница државе, која је те законе донела. Али, од тога правила школа је ослободила оне законе који искључиво имају за предмет лица, као што су закони о способности и закони о правном стању лица. Тим законима призната је моћ у много ширим границама него онима, који су имали ствари као главни предмет: док су ови последњи могли произвести своје дејство на земљишту само једне државе докле је оним првима допуштана примена у свима државама.

Најважнији представник италијанске школе јесте Bartole, универзитетски професор¹⁾, који је у исто време и један од најчувенијих правника Средњег Века. Он се сматра као основалац теорије статута. Своју теорију о сукобу статута излаже он код објашњења I-ога закона у кодексу Јустинијановом, који почиње са речима *cunctos populos*. У овом закону Валентинијан заповеда свима народима да верују у догму Свете Тројице. Теорија сукоба закона доминира остале прописе, и онда је појамно, што су стари писци почињали своје коментаре римских закона са излагањем конфликта статута.²⁾ У осталом, стари аутори сва своја решења, по овом питању, базирали су на римском праву, ма да ово о њему нигде не говори. У своје ентузијазму за римско право, они су уобразили, да оно садржи сва могућа правна питања, па, дакле, и питање о сукобу закона. Па ипак, коментатори су дали веома оптроумна решења, која су, погрешно али искрено, доводили у везу са римским правом. У самој ствари, они су своје солуције оснивали на правичности, а само, са формалне стране, изводили су их из римскога права.³⁾

Bartole је поставио разлику између стварних и личних статута. Само, кад је хтео да одреди критеријум за ову разлику, наишао је на многобројне тешкоће, тако да је, врло често, у оскудици бољих аргумената, узимао као знак распознавања граматичку конструкцију законских одредаба. Тако, ако одредба почиње да говори о ствари, статут је стварни; а ако најпре долази израз, који значи лице, он је лични. Н. пр. у фрази: *Primogenitus succedat in omnibus bonis*. Bartole види лични статут, а стварни

1) Живео од 1314. до 1357.; — био професор на универзитету у Болоњи, Пизи и Перузи. Најглавније му је дело: *Lecturae in tres libros Codicis*.

2) Lainé, (à son cours de droit international privé).

3) Lainé (à son cours).

у: *bona decedentium veniant in primogenitum*.¹⁾ Разуме се да се овакав критеријум, као без икаквога основа, не може усвојити. Од начина на који почиње какав пропис законски не зависи природа његова. Та околност је апсолутно безначајна, и што јој ипак Bartole дао толику важност, томе треба тражити узрока у његовој жељи, да ни један случај не остави нерешен.

Најзнатнији ученици Bartole-ови били су Balde de Ubaldis (1327.—1400.), италијански универзитетски професор, и Aberic de Rosate (или de Rosciate), коментатор; преминуо је године 1356.. оставивши своје дело: *De statutis*.

Италијанска школа је прва поставила правило: *Locus regit actum*, по коме један правни докуменат вреди, у погледу његове форме, ако је само начињен по законима места у коме је грађен.

б Француска школа у XVI веку.

25. Теорију статута развили су у Француској Dumoulin, D'Argentré и Gui Coquille, три најважнија представника ове школе.

Dumoulin,²⁾ адвокат и професор права, одбацио је критеријум Bartole ов; нашта треба гледати па да се зна да ли је статут лични или стварни, то је једино предмет његов, а никако граматичка конструкција статута. Само, ни Dumoulin није могао избећи контрадикције за извесне статуте за које је тешко оценити да ли се односе на ствар или лице. На пример, је ли статут о наслеђу стваран или личан? У њему се говори и о лицима, којима се траже извесни услови па да могу наследити, и о стварима, јер имају за предмет да регулишу распоред заоставштине. Као што се види, тешко је са сигурношћу одговорити, у коју категорију треба један такав статут класирати, да ли међу личне или стварне статуте. У питањима овим, Dumoulin није имао сталну доктрину; час је такве статуте сматрао као стварне, а час опет као личне.

D'Argentré, бретањски судија,³⁾ као и Dumoulin био је поборник теорије статута само што он не даје страним законима тако широку примену као Dumoulin. Тако међу статутима који се тичу способности лица, он разликује оне, које говоре у опште о способности, и оне које о томе говоре специјално. И само овима првима, за то што не производе никакво дејство на ствари, признаје он карактер личних ста-

тута, док друге, а из разлога што они имају дејства и на добра, сматра као стварне. Тако, закон који одређује доба пунолества јесте, по њему, лични статут, а закон који забрањује мужу да чини поклоне својој жени јесте стварни.⁴⁾ Па и статуте о општој способности лица дели он на двоје, прво на оне који немају никакво дејство на ствари, и друго оне који се, ма и посредно, могу на ове односити; ове последње статуте назива он *мешовитим*, и њихову примену ограничава само на државу у којој су добра, предмет спора.²⁾

Gui Coquille, био је у XVI веку финансијски чиновник вишега реда у Неверу.³⁾ Он није усвојио правило да су сви статуту стварни, (а тек, по изузетку, лични), већ је пошао од ове поставке, да се треба држати једино намере законодавчеве за одређење природе статута. Ако је овом био непосредни циљ *лични интерес и корист лица*, онда он, без обзира да ли има или не ствар за предмет, треба да лица, за која је грађен, прати свуда где се она налазе, дакле, кад су и ван своје отаџбине. На против, ако законодавац није имао тај циљ, онда је статут стварни. Писац овај, дакле, за распознавање личних статута од стварних, не осврће се на то, да ли је статуту предмет лице или ствар, већ на то, да ли он има или не за циљ да обезбеди интерес лица. Qui Coquille својом доктрином одвојио се од осталих и, у принципу, узео је да приватни закони имају, пре у виду личне интересе него државне и да им ваља признати екстратериторијалну моћ. Само, како и овај критеријум: да ли статут има или не за циљ да директно регулише интересе лица, није био сигуран; то је и он давао места разним, често арбитрарним, тумачењима. Док је по мишљењу једних изванредан статут гледао само на корист лица, докле је тај исти статут, по мишљењу других, израђен више у духу државне организације. Отуда и излази да су решења овога аутора често пута противуречна.⁴⁾

(Свршиће се)

1) Weiss, op. cit. p. 489.

2) Живео је од 1500 до 1566. Био је професор у Штрасбургу, Долу, Везонсону.

3) 1519.—1590.

1) Weiss, op. cit. p. 493.

2) Ibid, op. cit. p. 493.

3) 1523. до 1603.

4) Ипак заслуга је овога аутора што се, у веку када је теорија статута владала, отргао од принципа, наслеђенога из доба феудализма, да је човек земљи потчињен и да ова има превагу над њим.

PATER ETS QUEM NUPTIAE DEMONSTRANT

КАД МУЖ НИЈЕ ОТАЦ?

од

Ј. Миловановића

Муж је по правилу отац. И кад је жена неверна, опет је законска претпоставка, да је муж отац.

Кад дакле муж по закону није отац?

Има један случај, који је то питање изазвао и који ћемо овде пригизати.

Тужитељица Марија навела је, како је њен муж Милош живео у задрузи са својим братом Василијем. Кад је Милош умро Василије је и њу и њено двоје деце: Јеврема и Љубомира из куће истерао, те се по селу потуцају, а он је све имање приграбио. Зато је тражила, да се њој и деци пок. Милоша досуди половина задружног имања, које је при туженоме. Марија је признала, да има већ 10 година како од мужа раздвојено живи и да старијем Јеврему има 9, а млађем Љубомиру 7 година.

Тужени је признао задружно стање са Милошем; али није признао да је Марију са децом истерао, него је она још пре 18 година од свога мужа отишла и одала се блудном животу, због чега је Милош био повео брачну парницу за развод. Према томе није признао децу Маријину за закониту, јер их је она са другима ванбрачно изродила, због чега нису у протокол крштених на име оца Милоша ни заведена. И зато је тражио да се Марија одбије.

Првостепени суд је овде овако судио:

— Да је тужитељица тражила деобу имања за своју децу наводећи, да су она синови и наследници пок. Милоша, њеног мужа. Да су деца у законом браку рођена није поднела никакав доказ, нити је могла прибавити крштенице за њих да су на име пок. Милоша уписата. Међутим исказима заклетих сведока доказано је, да је она била удата за Милоша за време српско-турског рата, да је само годину дана са њим живела па га напустила и отишла у скитњу, а седела код неког Милије у другом месту. Шта више сама Марија признала је, да она од пок. Милоша 10 година одвојено живи, и да је старијем сину 9, а млађем 7 година, те и према таком њеном признању оба детета нису рођена у законом браку са Милошем, већ за време њеног одвојеног живота од њега — §. 128. у свези са §§. 113. и 114. грађ. зак. А све ово утврђује се и уверењем духовног суда, да је Милош још 1877. повео брачну парницу.

Зато је Марију и децу суд одбио.

Апел. Суд је нашао, да та пресуда није на закону основана из ових разлога:

— Кад је брак између Марије и пок. Милоша до смрти Милошеве био у важности и вредећи, што при-

знају обе стране, онда и деца, која су по признању туженога за време трајања брака рођена, имају се по наређењу §. 114. грађ. зак. за брачну сматрати, тим пре, кад Милош као муж Маријин није противу тога ништа у законом року на ни доцније предузимао, и ако је тај рок падао у време кад брачни спор ни постојао није по уверењу духовног суда, а то је по §. 128. грађ. зак. требао да учини, ако је децу за туђу сматрао. Са чега се деци пок. Милоша као законим наследницима по §. 396. грађ. зак. има досудити половина имања као део њихова оца. —

Касациони Суд поништио је ову пресуду Апелационог Суда из ових разлога:

— Кад је уверењем духовног суда, извештем полициске власти, а и исказима сведока тужене стране утврђено, да је тужитељица за живота покојног јој мужа Милоша раздвојено живела и да је са њим повела била и брачну парницу — онда овим начином константовано стање поремећеног брачног односа, у коме није било заједничког борављења, као основе рађању деце, лишава децу тужитељице законе претпоставке §. 114. грађ. зак. да су брачна. Јер појам брака по овој одредби и одредби §. 128. грађ. зак. у колико се у њој говори и о ванбрачној деци рођеној у браку, претпоставља у смислу §§. 108. и 110. грађ. зак. редовно брачно стање нераздвојног живота и узајамне љубави и слоге, које стање по изложеном овде не постоји.

Како се дакле поменути уверењем духовног суда тврди, да је тужитељица 1880. године од пок. Милоша отишла и одвојено живела до дана тужбе, онда је Апелациони Суд према наведеним законским прописима требао да даде разлога: по чему узима да су малолетна деца тужитељичина брачна деца и наследници Милошеви?

Апелациони Суд нашао је, да ове примелбе не треба примити са ових разлога:

— Тужитељка Марија навела је, да је њен пок. муж Милош са туженим Василијем живео у задрузи, па је тражила, да се за њу и малолетне синове пок. Милоша: Јеврема и Љубомира, одвоји половина задружног имања и образује маса.

Тужени Василије признао је задружно стање, али није пристао да се имање дели и маса образује зато, што је тужитељица одбегла од свога мужа пок. Милоша пре 18 година и што деца нису законита, јер их је она одвојено живећи у блуду родила.

Као што се види, питање права малолетне деце зависи од тога: јесу ли она законита или нису, а ово опет не зависи од питања: је ли доказано, да пок. Милош јесте њихов отац, него од питања: је ли доказано да пок. Милош није њихов отац.

Питање: ко је мати, није тешко, оно се лако доказује физичким знацима: трудноћом и порођајем. Али: ко је отац, по природи ствари, не да се директно доказати.

При такој тешкоћи законодавац је морао прибећи вероватности, коју је подигао на степен извесног доказа, што се зове законска претпоставка.

Зна се, да је легитимна претпоставка онда, кад закон из једне познате чињенице доводи другу непознату.

Тако, жена удата роди дете. Сад се пита: ко му је отац? То је дакле та непозната чињеница, која се тражи и која треба да се изведе.

Старо је правило: *pater est, quem nuptiae demonstrant*.

То значи: отац је онај, који је мајци детињој муж.

Но при овоме закон усваја две претпоставке:

Да су муж и жена у време зачећа заједно били, и да је жена била верна.

Неверност је кривица, а кривица се никад не претпоставља, него се мора доказати.

Тужени је Василије у овоме спору наводио и неверство тужитељице Марије, и отуда хтео извести да деца, коју је Марија родила, нису Милошева, дакле нису легитимна. Али како то ни са чим није доказано, то се тај навод не може ни узимати у оцену.

Остаје она прва претпоставка, која је суштествена, а на име: закон претпоставља, да муж и жена јесу заједно били у време кад је дете зачето, и на том само основу примио је претпоставку: да је муж женин, отац детињ.

Ако ко дакле каже да нису заједно били, тај треба то да докаже.

У таком случају, пошто је састанак мужа и жене основа претпоставци, да је муж отац детету, разуме се, да та претпоставка пада, ако се докаже: да муж и жена нису заједно били.

Питање је сад од решавајуће важности: је ли доста само толико, да су муж и жена одвојено живели, па да се сматра да нису никад заједно били?

У томе је главна разлика у разумевању закона односно овог питања између Касационог и Апелационог Суда.

Касациони Суд налази: Кад није било заједничког борављења као основе рађању деце, онда се деца лишвају законске претпоставке у §. 114. грађ. зак., да су брачна.

Напротив, Апелациони Суд налази, да заједничко борављење није једина основа рађању деце, него да се деца могу рађати, кад се муж и жена састану, и ако заједно не бораве.

Апелациони Суд дакле, противно мишљењу Касационог Суда, мисли, да законска претпоставка, по којој се муж сматра за оца, пада само онда, кад се докаже физичка немогућност, да је муж био заједно са својом женом, а мајком детета.

Сад је питање: шта је то физичка немогућност?

Под тим изразом разуме се удаљеност и случајна немогућност, као: операција, рана и томе подобно.

Што се тиче удаљености или раздвојености, она се разуме само тако, ако се докаже, да је сваки састанак мужа и жене била ствар материјално немогућа; јер иначе, ако су се муж и жена могли састати, онда се мора признати, да је муж могао бити и отац детета; а кад то стоји, онда из тога, што су муж и жена раздвојено живели, не може бити изведено и доказано: да муж није отац, и ако је могао бити отац.

Докле год онај, кога се то тиче, не докаже: да је мужу и жени материјално било немогуће састати се, дотле стоји, да су могли бити заједно.

А докле год стоји то, да су муж и жена могли бити заједно, дотле стоји и законска претпоставка: да је муж отац детету.

Чувени професор права Мурлон чак тражи, да су муж и жена били затворени у два различита казнена завода.

Према овоме то, што су пок. Милош и Марија раздвојено живели, није доказ, да пок. Милош није отац деце, кад им је Марија мати, а он њој муж.

Исто тако нема места ни оном разлогу Касационог Суда, што се из уверења Духовног Суда види, да је Марија 1880. од пок. Милоша отишла.

Из тога се уверења види, да је пок. Милош са Маријом у брачној парници још од 1877. и да су се једном измирили у 1880., но да опет нису хтели продужити брачни живот и да је пок. Милош опет повео брачну парницу противу Марије у месецу јануару 1892.

Из овога се дакле види, да су Милош и Марија измирили живели од 1880. до 1892., дакле читавих 12 година. И како је Милош умро у 1893. по св. Николи, а тада је Јеврему било 7 и Љубомиру 5 година, то је према законском року за легитимитет детета по §. 128. грађ. зак. јасно, да су оба детета законита, јер су зачета и рођена у времену, кад су пок. Милош и Марија измирили живели, а пок. Милош приликом, кад се Марија са децом вратила, није се деце судски одрекао, што значи, да је прећутно децу за закониту признао.

Законодавац је са прописом §. 114. грађ. зак. дете, које се у законом року роди, узео у заштиту и противу оца, и противу мајке, и противу наследника.

Ни сами доказани блуд жене противу брачности детета ништа не помаже.

Једина чињеница, која по §. 114. мора јасно да се докаже, па да се дете сматра за небрачно, јесте ова: да мужу у законом року није могуће било смешење са својом супругом имати.

Ако је дакле мужу могуће било састати се са женом, која је дете родила, онда је он отац.

Према свему овоме:

Кад је жена Марија била верна, јер неверност није доказана, и ако она сама по себи не вреди;

Кад је иста жена родила децу: Јеврема и Љубомира, и

Кад је пок. Милош био муж те жене, и са њом неко време био заједно, а неко време могао бити заједно: —

Онда је пок. Милош законити отац деце: Јеврема и Љубомира.

Ако би се противно дозволило, да увек дете, које жена раздвојено роди, није мужевљево, онда би се морала примити опасна последица, да је свака така жена блудница.

Но како и доказани блуд није узрок, са кога дете постаје небрачно, то питање о блуду, само за се, и није од законске вредности. —

Касациони Суд, у својој општој седници, усвојио је ове противразлоге Апелационог Суда.

Према свему, а саобразно §. 128. грађ. зак. има само две могућности да се рођено дете сматра да није законито, а то је у почетку и на крају брака. Тако, ако се деде роди у времену испод 180 дана од венчања, н. пр. ако се роди 179-га дана; или, ако се дете роди после 300 дана од развода или смрти мужа, дакле н. пр. 301-га дана: онда је незаконито. Све остало време између 180 и 300 дана сматра се као време, у коме се рођено дете по закону признаје за законито.

У том пак времену од 180-га по венчању до 300-га дана по разводу или смрти мужевљево, дете само онда није законито, ако је мужу било немогуће са женом бити заједно. Је ли жена била верна, или није била верна: то је све једно; јер ако је жена била верна, онда је муж морао бити отац; а, ако није била верна, онда је могао бити отац.

И тако, ко је природни отац у обичним приликама, не да се доказати.

А законски:

Отац је детету онај, који је муж жени, осим ако се докаже, да муж није могао бити отац.

О НОВОМ ТРГОВИНСКОМ ЗАКОНИКУ

ЗА

НЕМАЧКУ ЦАРЕВИНУ

ПИСМЕ

Др. Д. АЛКАЛАЈ.

(Наставак)

Други одсек

О трговачком регистру §. 8 - 16.

У овом се одсеку одређује, да трговачки регистар имају да воде Судови (§. 8.), да је сваком слободно прегледати трговачки регистар

као и списе поднете ка регистру, и да сваки који показује какво оправдано интересовање, може добити и препис оног што је у регистру уведено, као и списа поднетих ка регистру (§. 9).

У §. §-има 10. и 11. прописује се, да Суд има да обзнани све регистрације у службеном листу и барем у још једном листу, који он у Децембру сваке године одређује за обзнањивање.

Све пријаве ради увођења у трговачки регистар као и сви потписи, који се код Суда имају чувати, имају се извршити лично или поднети у облику влашћу потврђеном. — Иста се форма изискује и за овлашћење за пријаву. Правни наследници имају да докажу своје наслеђе по могућству јавном исправом (§. 12).

Сва увођења у трговачки регистар и с тиме скопчане пријаве потписа имају се извршити код Суда у оном округу, у ком ималац фирме има своју главну радњу или филијалу. Но филијала не може се регистровати докле се главна радња не региструје (§. 13).

Суд може административним казнама, које не могу превазићи суму од 300 марака, натерати онога који је дужан да чини какву регистрацију, да то изврши (§. 14). Све докле, док чињенице какве, које је требало у регистар увести, нису уведене и обзнањене, не могу се употребити противу ког трећег лица, осим ако су оване биле познате (§. 15).

Трећи одсек

О трговачкој фирми §. 17—37.

Фирма каквог трговца јесте име, под којим он у трговини своје послове обавља и потписује. Трговац може под својом фирмом тужити и бити тужен (§. 17). Трговац који своју радњу обавља без ортака (другара) или пак сам с једним тајним ортаком, има да води као фирму своје презиме са барем још једним исписаним именом. Фирма не може имати никакав додатак, који означаје какво друштво или које може да изазове какву превару о начину или обиму радње или о одношајама имаоца радње. Слободни су пак додаци ради разликовања лица или радње (§. 18). Фирма каквог јавног друштва (ортаклука) има да садржава име бар једног другара (ортака) и неки додатак који означава постојање друштва. Стављање имена (крштеног) није потребно. Друга имена сем оних лично одговарајућих ортака, не могу се употребљавати у фирми каквог јавног трговачког друштва или каквог командитног друштва (§. 19).

Фирма удеоничарског друштва као и фирма каквог командитног друштва на удеонице има по правилу гласити према предмету предузећа.

Прва фирма мора имати још и осначење „Удео-ничарско друштво“ а друга: „Командитно друштво на удеонице“ (§. 20).

Фирма се може отуђити али једино са радњом заједно (§. 23).

Остали §§-фи у овом одсеку садржавају прописе о томе, шта бива са фирмом, кад се без промене особе мења име имаоца фирме; кад се отуђује трговачка радња било за живота или услед смрти; кад иступа какав члан фирме; у колико одговара какво лице, које је из радње иступило, а чије се име још наводи у фирми; ко је дужан фирму протоколисати код суда, и на који се начин ово протоколисање врши.

За бесправну употребу какве фирме прописује §. 37. дисциплинарне казне, које изриче суд надлежан за протоколисање.

Четврти одсек

Трговачке књиге §. 38—49.

Сем познатих одредаба о уредном вођењу трговачких књига, које и наш закон садржава, прописује се у овом одсеку још, да сваки трговац при отварању своје радње као и при крају сваке године има да састави и да потпише инвентар и биланс своје радње, као и начин како се има инвентар и биланс саставити. Обвеза чувања књига, примљених писама и преписа послатих писама траје десет година.

Пети одсек

Прокура и трговачко пуномоћство, §. 48—58.

Прокура у трговачком саобраћају игра врло велику улогу, но при свем том ни у нашем грађанском ни у нашем трговачком закону нема о њој ни помена. Наша се практика обично помаже оним одредбама грађ. законика о деловодству и пуномоћству, али су те одредбе сувише скучене и не садрже оно, што се у трговачком праву подразумева под прокуром.

Немачки тргов. законик садржава следеће одредбе: Прокуру може дати само ималац радње или његов законик заступник и то посредством нарочите изјаве. Прокура се може дати и неколицини њих заједнички, што је познато под именом „заједничка прокура“ (Gesamtprocura §. 48).

Прокура даје право на судско и вансудско извршавање свију послова и правних радња, које трговинско пословање изискује. Право за отуђивање и задуживање непокретних добара има прокуриста само онда, када му је ово овлашћење нарочито дато (§. 49); ограничење обима прокуре не вреди према трећима. Ово се односи нарочито за ограничење, да прокура

важи само за извесне послове, или само под извесним околностима или само за извесно време или само на појединим местима (§. 50).

Прокуриста има да потписује тако, да он фирми додаје своје име са неким додатком који означаје прокуру (§. 51). Прокура се може у свако време опозвати без обзира на правни однос услед кога је потекло давање прокуре, и без повреде права на тражење уговорене накнаде. Прокура се не може на другом пренети. Прокура не престаје смрћу даваоца прокуре (§. 52). Ималац радње има давање прокуре да пријави суду ради увођења у трговачки регистар. Прокуриста има да напише фирму и свој потпис ради чувања код суда. Престајање прокуре има се на исти начин као и давање прокуре пријавити суду ради проктолирања (§. 53).

Ако је неко без задобијања прокуре овлашћен да врши послове, који спадају у трговинско делање, или у извесну грану трговинског делања, то се ово овлашћење (трговинско пуномоћство) распростире на све послове и правне радње, које извршава таквог трговинског пословања или такве гране трговинског делања обично изискује. — Но за отуђивање или задуживање непокретних имања, за потписивање меничних обвеза, за узимања на зајам и за вођење спорова има трговачки понумоћник само онда право, кад су му та права изрично одобрена (§. 54). Прописи §. 54, односе се и на трговачке пуномоћнике, који се употребљавају као тргов. путници ради предузимања послова на местима, на којима ималац радње нема какву филијалу. Трговачки путници сматрају се нарочито као овлашћени за примање куповне цене за послове, што су они извршили, и за одобравање рокова за исплату. Доставе о недостацима робе, изјава да се роба оставља на расположењу, као и друге сличне изјаве, могу се чинити путнику, ако је овај присутан (§. 55).

Ко је постављен у каквом дућану или у каквом стоваришту еспапа, сматра се да је овлашћен за продају и примања, која се у таквом једном дућану или стоваришту робе обично дешавају (§. 56).

Трговачки пуномоћник не сме употребљавати какав додаток, који би означавао прокуру, већ има да потпише са неким додатком, који означаје однос пуномоћства (§. 57). Трговачки пуномоћник не сме пренети своје пуномоћство на другог без одобрења свог властодавца (§. 58).

Шести одсек

О трговачким помоћницима и шегртима §. 59—83.

У овом су одсеку изложени детаљни прописи о одношајима газде према својим службе-

ницима и обратно, о дужностима господара спрам млађих, нарочито у погледу њиховог здравља, о дужностима млађих према господару у радњи и ван радње, о часовима рада, о времену плаћања уговорене плате и т. д.

Као најважније прописе за трговачке помоћнике да споменем следеће:

Трговачки помоћник не сме без одобрења свога господара нити водити за свој рачун какву тргов. радњу, нити за рачун свој или других предузети оне послове, који спадају у делокруг радње његовог господара (§. 60).

Ако би трговачки помоћник без своје кривице постао неспособан за службу, онда има право на плату и издржање, али не дуже од 6 недеља (§. 63).

Ако није уговорен рок трајања службеног односа, онда може господар као и помоћник отказати однос за крај сваког календарског тромесечја с тим, да се тај отказ изврши 6 недеља раније (§. 66).

Обе стране могу службени однос и пре рока отказати, ако има какав важан узрок за то. — Ако која страна својим понашањем противно уговору даде повода отказивању пре рока, онда она одговара и за штету, која би отуда настала за другу страну (§. 70).

Као важан узрок, који помоћнику даје право за отказ и пре рока, сматра се, у колико особите околности не оправдавају друго расуђивање, нарочито:

1., ако је помоћник постао неспособан за даљу службу;

2., ако господар не даје плату или уговорено издржавање;

3., ако господар не испуњава своје обвезе у погледу здравља и сигурности помоћника;

4., ако се господар огрешио о свога помоћника злостављањем, знатним увредама или неморалним захтевима, или ако се устеже, да помоћника одбрани од таквих напада од стране другог ког помоћника или члана његове фамилије (§. 71).

Као важан узрок, који господару даје право да откаже и пре рока, сматра се, у колико особите околности не оправдавају другојачије расуђивање, нарочито:

1., Ако је помоћник неверан у служби, или ја злоупотребио поверење, или је радио противно прописима (§. 62).

2., Ако помоћник за неко, према приликама, знатно време напушта своју службу, или се стално противи, да испуњава своје службене дужности.

3., Ако је б лесник дужом болешћу, казном на дужи затвор, дужим одсуством или војном службом дуже од 8 недеља спречен за извршење својих службених послова.

4., Ако се помоћник злостављањем или увредом части огрешио о свога господара или његовог заступника.

Ако се помоћнику откаже због тога, што је несрећом неком без своје кривице, био дуже времена спречен за вршење своје службе, онда му право из §. 63. остаје неокрњено.

Даље се у §. 76. до 82. говори детаљно о трговачким шегртима, и уређује однос њихов према господару и обратно.

Седми одсек

Трговачки агенти §. 84—92.

И ако је агентурски посао јако код нас распрострањен, и ако судови наши протоколирају отварање агентурских радња у Београду и унутрашњости, ипак ми немамо у нашем трговинском или грађанском законнику ни једну једину одредбу о томе. Наше правосудство истина примењује за агенте и агентурске послове прописе предвиђене у тргов. законнику за посредственике или сензале али је то погрешно, јер агенти и сензали нису једно исто. С тога да детаљније изнесем одредбе немачког законика о агентима.

Онај, коме је, без да је постављен за трговачког помоћника, стално поверено, да послове за тргов. делање другог прибавља или у име другог закључује (трговачки агент), дужан је при овим пословима, да на интерес господара радње обрати пажњу уредног трговца. Он је обвезан господару радње дати потребне извештаје, нарочито доставити му непремено сваки закључак посла (§. 84).

Ако је агенат, коме је поверено само прибављање послова, закључио какав посао са трећим лицем у име господара радње, то се сматра, као да је овај посао од господара радње одобрен, ако овај не буде одмах, чим је о овом закључку дознао, отказао овај посао трећем лицу (§. 85).

Агенат има право, да прими исплате у место господара радње или да накнадно одобри продужење рокова плаћања само на случај, да је на то нарочито овлашћен. Доставе о недо-стацима робе, изјаве, да се роба ставља на расположење, као и друге сличне изјаве могу се учинити трговачким агентима (§. 86). Ако агент врши послове као трговачки путник, онда се на њега примењују прописи §. 55. (§. 87).

У колико са агентом није друкчије што уговорено о припадајућој му награди, припада њему извесна провизија за сваки посао, који се буде извршио, а који је његовим радом закључен. Ако се рад агента састоји у посредовању или закључивању продаја, то се у сумњи узима, да право на провизију задобија тек после извршене наплате и то само сразмерно наплаћеној суми. Ако је извршење каквог посла осујећено сасвим или од чести поступком господара радње, без да му је за то дало оправдана повода лице, с којим је посао закључен, то агенат има право тражити целу провизију. — Ако количина провизије није одређена, онда се има положити уобичајена провизија. Обрачунавање о провизијама, које се имају платити, врше се, у колико није другојачије уговорено, при крају сваког календарског полгођа (§. 88).

Ако је агенат изрично постављен за извештај округ, то му у сумњи припада провизија и за такве послове, које је у том округу без његовог садејства закључио сам господар радње или његов заступник (§. 89.) За трошкове и издатке потребне за уредно вођење агентурске радње, не може агенат тражити никакву накнаду, у колико није противно уговорено (§. 90).

При обрачунавању са господаром радње агенат има право тражити од њега извод о пословима закљученим услед његовог рада. То исто право има и односно оних послова, за које му по §. 89. припада провизија (§. 91).

Уговорни однос између господара радње и агента, ако је закључен за неодређено време, могу обе стране отказати при крају сваког календарског тромесеца с тим, да се отказ изврши 6 недеља раније. Обе стране могу уговорни однос отказати и пре рока отказа, ако постоји какав важан узрок (§. 92).

Осми одсек

О трг. посредственицима (сензалима) §. 93—104.

Ко по свом трговачком занимању за друга лица, без да је од њих на основу каквог уговореног односа стално на то обвезан, посредује при закључивању уговора о набавци или отуђењу еспапа или хартија од вредности, о осигурањима, отправаљању добара и о другим предметима трговинског саобраћаја, има права и дужности тргов. посредственика.

На посредовање другојачијих предмета од именованих, нарочито на посредовање при пословима о непокретним стварима, не примењују се прописи овога одсека, и ако би ова посредовања извршио какав посредственик (§. 93).

Остали §. §.-фи у овом одсеку садржавају прописе сличне оним у I. одељењу гл. IV. нашег

тргов. законика о посредственицима или сензалима, но с том разликом, да пошто немачки законик говори о тако званом приватним тргов. сензалима, а наш законик непознаје ову институцију, већ само тако зване јавне тргов. сензале, то у немачком законнику нема оних одредаба из §. 51. нашег тргов. законика, по којим посредственици бивају бирани од тргов. одбора оног места, где посредственик намерава ове послове вршити.

(Свршиће се).

ИЗ СУДНИЦЕ

XIII.

Потпун уговор о усиновљењу закључен без икаквих услова, не може се раскинути вољом једне уговарајуће стране.

(Одлука опште седнице Касационог Суда).

Серафим А. из К. тужи Суду свога посинка Светозара М. и затражи, да се раскине уговор о усиновљењу закључен између њих, наводећи да са посинком не може да живи више, што га овај не поштује и не слуша, бије га, па је чак на њега потезао и пушку да га убије.

Тужени наводи да су наводи његовог поочима — тужиоца неистинити.

Сведоци утврде наводе тужиоцима и зато пожарвачки Првостепени Суд пресудом својом од 7. Маја 1896. Бр. 15952 пресуди, да се раскине уговор о усиновљењу између парничара, што тужени не испуњава обвезе према тужиоцу као син по §. 120. Грађ. Зак.

Апелациони Суд пресудом од 13. Децембра 1896. Бр. 3150 одбије тужиоца од тражења, да се уговор о усиновљењу раскине, налазећи, да се уговори овакве врсте, којима се заснивају родбински односи између усињеника и поочима, не могу једнострано раскидати по §. 147. Грађ. Законика, кад је то усвојење безусловно и потпуно, управо онако како наређује §. 145. Грађ. Зак.

По жалби тужилачке стране Касациони Суд примедбама свога II. одељења од 10. Септембра 1897. Бр. 2175 поништи пресуду Апелационога Суда, са разлога: кад је испитаним сведоцима утврђено, да тужени Светозар не поштује тужиоца као син оца, већ да се шта више са њим тукао, кућу напустио, па чак и пушку на тужиоца у намери убиства потезао, дакле, да он од своје стране према тужиоцу не испуњава обвезе по уговору о усиновљењу, онда се према оваковој његовој радњи и односу према тужиоцу има сматрати, да је тужени Светозар на овај начин одустао од уговора, који се по §. 147. Грађ. Зак. има раскинути.

Апелациони Суд не прими ове примедбе Касационога Суда, него даде ове противразлоге:

Из уговора закљученог између парничних страна види се, да је између тужица и туженог закључен уговор о потпуном усвојењу или усиновљењу, и да су при закључивању тога уговора испуњени сви они услови, који се по §§. 137. и 145. Грађ. Зак. траже за важност његову.

Оваквим уговорима заснивију се између усвојитеља и усвојеника родбинске везе, или однос поочима и посинка, који се у свему равна односу, који постоји између оца и рођеног му сина §. 137. Грађ. Зак.

Такав уговор о усиновљењу не може се сматрати као и остали уговори, о којима се говори у II. одељку друге части Грађ. Законика, и за раскидање овог уговора о усиновљењу не могу важити они прописи, који важе за раскидање осталих уговора. То се најбоље види из тога, што законодавац не говори о усиновљењу на оном месту где говори о осталим уговорима у опште, него на засебном месту и оделито.

Уговор о усиновљењу има свој нарочити и засебан карактер и кад је једном закључен по свима прописима законским, онда се он може раскинути само, ако наступи случај, који је законом за његово раскинуће предвиђен.

По §. 147. Грађ. Зак. овакав се уговор о усиновљењу само онда може раскинути, кад обе стране, које су га утврдиле и са допуштењем судским закључиле, од тога одступе.

Наређење овог прописа законског као што се види, јасно је и апсолутно, и у конкретним случајевима Суд може овакав уговор раскинути, ако обе стране од уговора одступе.

Овако наређење законско и овако ограничење истога, природно је и у духу самога закона, јер је законодавац хтео, да у интересу усвојеника санкционише вољу усвојитељеву, који у усинику хоће да нађе сина, и зато га је у свему изравнао рођеном сину, као што се то јасно види из §§. 138. и 139. Грађ. Зак.

Везе, које се стварају оваким уговором, веома су јаке и равнају се везама, које постоје између оца и сина.

Питање је, да ли се у овоме конкретном случају уговор о усиновљењу између тужиоца Серафима и туженог Светозара може по закону раскинути зато, што тужени Светозар не поштује поочима, зато што је чак и пушку у намери убиства на поочима потезао?

Апелациони Суд налази, да се због наведених околности, баш кад би биле оне и доказане, закључени уговор о усиновљењу не би могао раскинути, исто онако, као што се због таквих околности не би могао раскинути родитељски однос између оца и сина, коме је по закону потпуно равна однос између поочима и посинка.

По §. 139. Грађ. Зак. посинак је истина дужан да поштује своје пародитеље — као што по §. 120.

Грађ. Зак. та дужност лежи и на рођеној деци, али само непоштовање или зла радња посинка према поочиму, не може бити разлог или законити узрок за раскинуће уговора, као што ни непоштовање или зла радња сина према оцу, не даје могућности, да отац раскине родитељски однос са својим сином.

И како је у наређењу §. 139. Грађ. Зак. стављено у дужност посинку, да поштује своје пародитеље, само зато, да би тиме указао на родитељски однос, који између поочима и посинка треба да постоји, опет непуну ове дужности од стране посинкове, не може по закону бити узрок за раскинуће овог уговора све докле год не наступи случај из §. 147. Грађ. Зак.

Пошто по §. 138. Грађ. Зак. овако усвојено дете ступа у сва права, која и према својим рођеним родитељима и родбини има, онда и пародитељи имају према усвојеном детету само она права, која су законом предвиђена, као што је, на пример, оно право које им је дато §. 480. Грађ. Зак. по коме могу под извесним законским погодбама искључити дете из наследства.

Са ових разлога Апелациони Суд не може да усвоји, да је тужени Светозар самим поступцима према своме поочиму Серафиму одустао од уговора, као што оделење Касационог Суда налази, јер да је тужени Светозар имао намеру и хтео да одустане од уговора, он не би парницу ни водио, а сем тога §. 147. Грађ. Зак. претпоставља јасно исказану вољу и пристанак обе стране, да се уговор раскине, а оваке воље и пристанка у овоме случају нема.

Касациони Суд у својој општој седници од 20. Октобра ове год. Бр. 7138 усвоји горње противречне Апелационог Суда, налазећи да примедбе II. оделења не стоје.

Дакле, потпун уговор о усиновљењу по §. 137. и 147. Грађ. Зак. не може се раскинути без пристанка уговарајућих страна.

Саопштио
Драгић Павловић.

ПРАВОВАСТУПНИЧКИ ИСПИТИ.

Изменом §. 10. закона о правоваступницима (од 15. Октобра 1896.) добио је испит правоваступнички вид, којим се истиче намера законодавчева, да се тај испит уздигне до веће збиље и вредности, да се њиме у истини покаже онолико знања из правне науке и познавање наших закона, колико тражи потреба и подложјај правоваступника, чијем заступању и одбрани често грађани поверавају живот, част, слободу и најживотније интересе своје.

Повећањем праксе на три године и проширењем испитних предмета ишло се за тим, да се од канди-

дата, који је бар са добрим успехом свршио правни факултет, тражи још један испит, који ће дати јемства за правничку спрему кандидату, и који ће, у колико се од стране испитача даде том испиту више ауторитета, послужити у исто доба и као судијска квалификација.

Према претпису Министра Правде од 24. Октобра 1896. Бр. 9640. упућеном председнику Касационог Суда, као председнику испитне комисије, испит правозаступнички обухвата предмете, који су подељени у ових пет група:

I.

Грађански законик са законом о старатељству; конвенције закључене између Србије и страних држава с погледом на приватно међународно право, у колико с тим стоји у вези.

II.

Кривични законик; закон о пороти, о штампи и остали закони, који стоје у вези са крив. закоником.

III.

Законик трговачки и менични, рударски и остали закони, који се односе на трговину и саобраћај.

IV.

Законик о поступку судском у грађанским парницама и закон о стечајном поступку; закон о устројству судова, о уређењу Главне Контроле; и правила за неспорна дела.

V.

Законик о поступку судском у кривичним делима, закон о општинама и остали закони, који се односе на администрацију земаљску.

Истим претписом министровим именован је и испитачки одбор, према доцуни законској, на годину дана.

Први испитачки одбор био је овако састављен:

ПРЕДСЕДНИК:

Г. Ђорђе Стефановић, председник Касац. Суда.

ЧЛАНОВИ:

Г. Јован Д. Стефановић, судија Касац. Суда.
Г. Гргур Миловановић, професор Велике Школе.
Г. Андра Ђорђевић, професор Велике Школе.
Г. Милан Ст. Марковић, јавни правозаступник.

ЗАМЕНИЦИ:

Г. Д-р. Захарија Угричић, судија Касац. Суда.
Г. Д-р. Драгутин Мијушковић, професор Велике Школе и
Г. Никола Капетановић, јавни правозаступник.

У току године, а по пензионисању г. Ђорђа Стефановића, постао је председник испитне комисије г. Д-р. Стојан Вељковић, нови председник Касационог Суда. А пошто се г. Ј. Д. Стефановић није примио чланства у испитној комисији, то га је замењивао г. Д-р. З. Угричић, а као нови чланови ушли су у испитну комисију г. г. Алекса С. Јовановић и Стеван Петковић, судије Касационог Суда.

Поједини чланови одбора испитивали су из ових предмета:

Г. Ђорђе Стефановић из закона о пороти, закона о стечајном поступку, закона о уређењу Главне Контроле и закона о поступању у неспорним делима;

Г. Стојан Вељковић из законика трговачког са меничним, и рударског закона;

Г. д-р. Захарија Угричић из кривичног судског поступка и закона о општинама;

Г. Андра Ђорђевић из грађанског законика, грађ. судског поступка и међународног приватног права;

Г. Гргур Миловановић из казненог законика, кривичног права у опште и закона о штампи;

Г. Милан Ст. Марковић из трговачког законика (са меничним и акционарским), из рударског закона, закона о заштити жигова и модела, — а касније из грађанског судског поступка, закона о стечајном поступку и правила о поступку у неспорним делима;

Г. д-р. Д. Мијушковић из грађанског законика и грађанског судског поступка;

Г. Алекса С. Јовановић из кривичног судског поступка, закона о пороти, полицијске уредбе и закона о уређењу Главне Контроле;

Г. Стеван Петковић из грађанског судског поступка, стечајног поступка и правила за неспорна дела, — а једаред из трговачког законика са меничним и из рударског закона.

У току прве године, од Новембра 1896. до Новембра 1897. полагали су испите ови кандидати:

1. Г. Милан И. Марковић, судски писар у оставци из Туприје, 17. Новембра 1896.

Испитни одбор: председник г. Ђ. Стефановић; чланови: г. г. М. Ст. Марковић, д-р. З. Угричић. А. Ђорђевић, и Г. Миловановић.

Писмени задатак, из области кривичног права, дао је председник.

Пословођа комисије: г. Р. Ристић, писар Министарства Правде.

Испит је трајао пре и после подне.

2. Г. Божидар Видаковић, бив. истражни судија, из Туприје 20. Новембра 1896.

Испитни одбор као под 1.

Писмени задатак, из грађанског законика, дао је г. Андра Ђорђевић.

Умени је испит био 20. Новембра по подне, а писмени 21. пре подне.

3. Г. Јован Ил. Стојановић секретар зајечарског првостепеног суда, 8. Децембра 1896.

Испитни одбор: председник г. Ђ. Стефановић; чланови: г. г. М. Ст. Марковић, д-р. Д. Мијушковић, д-р. З. Угричић и Г. Миловановић који је дао и писмени задатак из кривичног права. Пословођа Рад. Ристић писар Министарства Правде.

Испит је трајао цео дан — усмени пре а писмени по подне.

4. Г. Јован Стојановић писар Апелационог Суда из Београда, 19. Јануара 1897.

Испитни одбор као под 1.

Писмени задатак, из области грађанског права, дао је г. д-р. З. Угричић. Испит је трајао цео дан — пре подне усмени, а после подне писмени.

5. Г. Милаш Влајковић адв. практикант из Београда, 26. Јануара 1897.

Испитни одбор као под 1.

Пословођа г. Милан Стевановић, писар Министарства Правде.

Писмени задатак дао је г. Андра Ђорђевић из области грађанског права. Испит је трајао цео дан.

6. Г. Ђорђе Окановић бив. судија крагујевачког Првостепеног Суда.

Испитни одбор: председник г. д-р. С. Вељковић, чланови: г. г. М. Ст. Марковић, А. Ђорђевић, Г. Миловановић и А. С. Јовановић, који је дао и писмени задатак из грађ. права.

Пословођа: г. Милан Стевановић писар Министарства Правде.

Усмени је испит био 26. Априла 1897. по подне, а писмени 27. ист. м. пре подне.

7. Г. Јован Д. Спасић бив. судија смедеревског Првостеп. Суда.

Испитни одбор и писмени задатак као код 6.

Испит је трајао 27. априла цео дан.

8. Г. Стојан Грујић бив. судија зајечарског Првостепеног Суда.

Испитни одбор: председник г. д-р. С. Вељковић; чланови: г. г. С. Петковић, А. Ђорђевић, Г. Миловановић и А. С. Јовановић.

Писмени задатак дао је г. Миловановић из кривичног права.

Пословођа: г. Милан Стевановић, писар Мин. Правде.

Испит је трајао 11. и 12. Јуна 1897. по подне.

9. Г. Стеван Грубић, писар Првостеп. београд. Трговачког Суда.

Испитни одбор, као под 8.

Писмени задатак, из области грађанског права, дао је г. Стеван Петковић.

Испит је био 16. Јуна 1897. и трајао је од 3—8 часова по подне.

10. Г. Урош Кузмановић, секретар Београдске Општине 18. Јуна 1897.

Испитни одбор као код 8.

Писмени задатак дао је г. А. С. Јовановић из грађанског законика.

Испит је трајао цело после подне.

11. Г. Милета Белаковић, бив. судија зајечарског Првостеп. Суда, 27. Августа 1897.

Испитни одбор: председник г. А. С. Јовановић; чланови: г. г. М. Ст. Марковић, А. Ђорђевић, Г. Миловановић и С. Петковић.

Пословођа: г. Милан Стевановић.

Писмени задатак дао је председник одбора из кривичног права.

Испит је трајао цело после подне.

12. Г. Стеван Којадиновић, судија лозничког Првостепеног Суда, 18. Септембра 1897.

Испитни одбор као код 8.

Писмени задатак дао је г. А. Ђорђевић из грађанског права.

Испит је трајао од 3—8 часова по подне.

Сви кандидати добро су положили испите, и ако се ови испити по квалификацији питања и обиму испитних предмета, као и с обзиром на науку код појединих предмета, знатно разликују од испита пре измене законског наређења о правозаступничким испитима.

ПРАВОВАСТУПНИЧКО УДРУЖЕЊЕ

Са друге јавне дискусије.

У недељу 23. Новембра настављена је дискусија о §. 840. грађ. зак., пошто су раније објављене тачке, које обухватају питање о овом §-у.

Кад се искупио довољан број чланова и гостију, председник удружења отворио је конференцију и први је узео реч

Г. Љуб. Живковић, адвокат, наводећи, да је изворник нашега грађ. закона аустријски грађански законик. Треба отворити и у овом случају аустријски грађ. законик, да би се нашао прави смисао §§. 840. и 829. о којима је овде реч.

Прва алинеја §. 840. нашег грађ. законика, то је §. 1367. аустр. зак. Ако би умр'о Јемац, који не би дао ни ручне залогне ни непокретне, онда за три године престаје уговор на Јемство. Јемац је н. пр. умр'о 1. Јануара 1894., а обвези, коју је он гарантовао, истиче рок 1. Јануара 1899., пет година доцније него што је он умр'о. Од кога ће момента ту тећи рок за застарелост Јемства од три године? Од рока обвезе, од када је, управо, правна могућност добивена, да се гони дужник. Законодавац није хтео да прави бесмислице, а бесмислица би била допустити, да Јемац изиђе из обвезе, пре него што је поверилац добио правне могућности, да гони дужника.

Тако је протумачен §. 1367. аустр. зак., тако се има разумети и прва алинеја §. 840. нашег законика.

Јемство од три године прешло је из аустр. зак., где је мотив за тако кратак рок био у чувању интереса наследника, који много пута не знају за обвезе својих предака и не треба да остану дуго времена у неизвесности о правом стању.

Хоће ли се угасити јемчева обвеза, ако поверилац није за три године по смрти његовој утврдио факт законим документима, да се од правог дужника није могао дуг наплатити? Пошто по другој алинеји §. 829. поверилац не може пре јемца тражити, док се не покаже, да главни дужник не може да плати, питање је, кад се има узети, да дужник не може да плати? По височајшем решењу од 28. Новембра 1859. поверилац не може тражити исплату јемченог дуга донде, докле од главног дужника наплату није тражио, па се намирити није могао. То је Касациони Суд у општој седници разумео тако, да се извршном пресудом код извршне власти утврди, да главни дужник нема да плати. Скроз погрешно схватање, јер је познато, да поверилац у много прилика скоро искључиво гледа на јемца, на његову обвезу. Аустр. грађ. зак. тражи само судску или вансудску опомену у §. 1355. по коме је састављена друга алинеја нашег §. 829., где се каже: док се не покаже, да главни дужник није могућан платити. Законодавац је наш у поменутом височ. решењу само репродуковао мисао казану у другој алинеји §. 829. Погрешно, противно изворнику, тражи се сада извршна одлука и доказ код извршне власти, да се не може одлука извршити. Поверљиво право према јемцу у таком стању ствари постаје илузорно, кад не стигне у року од три године, да утврди што се од њега данас тражи. Треба се вратити на прави мисао друге алинеје §. 829., добро разумети височ. решење, па онда не би постало много пута илузорно то право повериоца, који не треба да буде обвезан, да чак и извршним одлукама утврђује код извршне власти инсолвабилитет дужника.

О другој алинеји §. 840. има се рећи, да је она једна аномалија, пошто поставља за јемство, субсидиарни, акцесорни уговор, застарелост за шест година дужу, него што је застарелост за главну обвезу. По §. 837. грађ. зак. јемство је везано за обвезу главног дужника и престаје са свим или од чести, ако главна обвеза престане са свим или од чести. Непојмљиво је да јемство, као акцесорни уговор, тако тесно везан за главну обвезу, надживљује ову. По томе би застарелост уз залогу ручну или непокретних добара имала да траје не тридесет, него двадесет и четири године.

После овога мишљења о изнетим питањима, није тешко закључити, да §§. 840. и 829. нису у контрадикцији. Они говоре о различитим стварима. Параграф 829., то је *beneficium discussionis*, благодетељање, које је створио Јустинијан за јемца, а §. 840. говори о роковима обвезе, у разним случајевима, по његовој смрти.

Г. К. Д. Шпартал, адвокат објашњава, да је цела незгода о разумевању §. 840. грађ. зак. дошла отуда, што је наређење §. 832. доцнијом изменом укинута,

а није се предвидело, да ће се са тога доћи до контрадикције између §§. 840. и 829. и измене §. 832. грађ. зак.

Он не зна разлоге, који су навели законодавца на измену овога законског наређења, које је потпуно одговарало духу времена и модерним законодавствима. Јер аустријски грађ. закон, по коме је наш грађ. закон написан, задржао је све до данас три, евентуално два вида јемства: јемство обично и јемство тврђе или јемство *in solidum*. По аустр. закону код обичног јемства поверилац одмах, чим покаже суду да га главни дужник није измирио о року, може тужити јемца за јемство обичне природе — §. 1355. аустр. грађ. зак. — а јемца *in solidum* или како се у нас каже „јемца и платца“ може тужити једном тужбом са главним дужником — §. 1357.; према томе мисли, да кад би се измена и допуна §. 832. грађ. зак. од 28. Новембра 1859. год. укинула, ми би имали чисту ситуацију, јер би и ми имали оба вида јемства, и онда би се могло казати, да у Србији има још вере на јемство, а овако, оно је тако рећи, илузорно.

Да би аустр. законодавац задржао оваку поделу јемства у цели да обезбеди и право повериоца и осигура благодетељање јемчевим наследницима, он је у §. 1367., који одговара нашем §. 840., одредио трогодишњи рок за тужбу; али је допуном дворекског декрета од 1837. год. објаснио, да се овај рок не односи на јемство *in solidum*. У таком случају лака је примена §. 840. у буквалном смислу; али у нас према овакоме стању ствари не може се другаче, но се има рачунати, да трогодишњи рок застарелости тече од дана рока обвезе, ако овај истиче после смрти јемца, а никако да важи од дана смрти јемца.

Мишљења је, да и за јемство, осигурано хипотеком, не може бити дужи рок застарелости од 24 године према наређењу §. 837. грађ. зак., јер би то била једна аномалија, пошто уговор јемства као споредне — акцесорне природе — не може бити јачи од главне ствари.

Г. Ђорђе Б. Несторовић, судија, мишљења је, да §. 840. грађ. зак. не треба буквално разумевати и да према томе критеријум, од када треба трогодишњу застарелост рачунати, може и мора бити само рок исплате дотичне обавезе.

На основу тога изводи закључак, да ако рок плаћања пада пред саму смрт јемца, онда од смрти његове, а ако рок пада после смрти јемчеве, онда од дана смрти па за три године застарела право наплате од јемца.

Овако је протумачено ово законско наређење и у Аустрији, а међу тим наређење нашег §. 840. дословни је превод §. 1367. аустр. грађ. зак. (чита текст тога параграфа).

Овако тумачење има пуно оправдања, јер ако би јемац умр'о пре рока, па тај рок не би истекао ни после три године, онда ако би се §. 840. буквално ту-

мачно, остало би то: да би поверилац морао да тражи наплату од дужника пре него што је рок истекао, а од таког тражења суд би га неминовно одбио; а како по §. 829. грађ. зак. јемац може бити тужен тек онда, кад се покаже, да главни дужник не може дуг платити, онда би наследници јемчеви на основу застарелости испали из обавезе.

Други одељак §. 840. који гласи: „Уз залогу ручну или непокретних добара траје обавеза на јемство још 30 година по смрти јемца“, — једна је аномалија у нашем закону, јер по §. 928. ж. грађ. зак. облигациони дуг застарева за 24 године, макар да је и у јавне књиге записан и обезбеђен.

Ова аномалија може се протумачити само тиме, што је по аустр. грађ. законнику општа застарелост 30 година и приликом превода §. 840. задржата је та застарелост, а међу тим приликом доношења допуне §. 928. грађ. зак. заборавило се на то, па је узета застарелост од 24 године.

Да је ово једна погрешка види се из тога, што се она коси с наређењем §. 837. грађ. зак. који вели: „да је јемство везано за обавезу главног дужника, и ако ова престане са свим или од чести, онда престаје и јемство са свим или од чести“.

Према наведеноме ни овај одељак не може се буквално примењивати пошто је немогућно, да јемац гарантује за обавезу, која не постоји још за 6 година од дана кад је престала важити.

Како §. 8. грађ. зак. каже, да приликом тумачења и примене закона треба да се испита намера законодавчева и да се сваки случај има тумачити тако, да се са основима здравог разума и природне правне слаже, — то говорник налази: да се наређење §. 840. има тако протумачити, како неће бити противно постављено законском начелу: да се од наследника умр. јемца не тражи наплата пре него што рок обавезе не истече, (ако је обавеза без залогa или хипотеке), а ако је обавеза обезбеђена, онда да се не тражи од наследника јемчевих, да јемствују и за обавезу која не постоји, јер би другаче тумачење било противно и намери законодавца и здравом разуму.

Г. Андра Антић, пред. судски у пенз., разлаже, како су обвезе за јемца по нашем закону веома строге и како треба да се законодавство заузме, да породица јемчева не пати од обвеза, које је он на себе примио.

Г. Милан Ст. Марковић, адвокат, држи да задаћа ове конференције није, да предлаже реформе нашег грађанског законика, него да у истакнутим питањима примени закон онакав какав је и да одклони привидне противречности. Обвезе јемчеве заиста су строге, али сваки, који је у тај однос улазио, морао је знати за прописе законске и према томе и јемац и његова породица имају да снесу последице, које наступају, ако главни дужник не испуни своју обвезу. Налази, да у нашем грађ. законнику не постоје оне противречности, које неки говорници наводе.

Повода, да је одбор ово питање изнео на претрес, дао је један конкретан случај. Док је поверилац тужио главног дужника и тражио извршење осуде, умр'о је јемац. Извршење против главног дужника одуговлачило се и протекло је од смрти јемчеве пет го-

дина, кад је поверилац добио уверење од извршне власти, да се наплата од главног дужника није могла реализирати. Тужба повериоцева против јемчевих наследника, одбијена је на основу §. 840., јер поверилац није имао залогa, нити му је уважен приговор, да је тужбом против главног дужника прекинута застарелост и обвезе јемчеве. Познат му је и држи да је коректан поступак у једном случају, који је одобрио и Касациони Суд. Поверилац, да би сачувао себи користи од јемственог уговора, тражио је, и ако је још трајало извршење осуде против главног дужника, обезбеђење против јемца, а правдајући прибављено обезбеђење тражио је, да суд осуди јемчеву масу да му плати, ако се од главног дужника не наплати. И судови су донели оваку условну осуду. Наводећи овај пример мисли, да ова конференција има задаћу, да каже своје мишљење о средству, које остаје повериоцу, да обезбеди своју тражбину, ако му је у опасности, због смрти јемчеве и оскудице ручне залогa. —

По жељи конференције, пошто је било већ подне, прекинута је дебата, с тим, да се на идућем састанку донесе одлука о истакнутом питању.¹⁾

В Е С Н И К

Одбор за правозаступничке испите. На основу §. 10. закона о правозаступницима, Министар Правде одредио је претписом од 3. ов. мес. Бр. 11.982 чланове испитног одбора и њихове заменике, стално на годину дана, и то:

ЗА ПРЕДСЕДНИКА:

Г. Д-р. Стојана Вељковића, председ. Касац. Суда.

ЗА ЧЛАНОВЕ:

Г. Арона Нинчића, судију Касационог Суда;
Г. Гргура Миловановића, професора Вел. Школе;
Г. Д-р. Драгишу Мијушковића, проф. Вел. Школе; и
Г. Милана Мостића, правозаступ. из Београда.

ЗА ЗАМЕНИКЕ:

Г. Лазара Поповића, судију Касационог Суда;
Г. Спасоја Радојичића, професора Вел. Школе; и
Г. Драгутина Гођевца, правозаст. из Београда.

* * *

Одликовање. Председник првостепеног суда за вар. Београд, г. Настас Антоновић, одликован је од Његовог Величанства Краља орденом белог орла V. степ.

* * *

Нови правозаступници. Г. Урош Ломовић, бив. судија, постављен је, по положеном правозаступничком испиту, за јавног правозаступника при Горњо-Милановачком првостепеном суду; а г. Милан П. Радмиловић, бив. судски писар, при Чачанском првостепеном суду.

¹⁾ Обраћамо пажњу наших читалаца на чланак „§. 840. срп. грађ. законика“, који је изашао у „Дневном Листу“ од 27. пр. мес. бр. 270. под потписом §. А. П. М.

ВЛАСНИК
Удружење јавних правозаступника
У СРБИЈИ

УРЕДНИК
Милан Ст. Марковић
ПРАВОЗАСТУПНИК.

WWW.UNIBS.RS

УРЕДНИШТВО „БРАНИЧА“

прима за сада у замену ове листове и часописе, чија су се уредништва одаввала његовом позиву :

1. Београдске Новине
2. Браник (Нови Сад)
3. Бранково Коло (Карловци)
4. Будућност (Вршац)
5. Глас Црногорца (Цетиње)
6. Грађанин (Панчево)
7. Дело
8. Дневни Лист
9. Застава (Нови Сад)
10. Либерал (Шабац)
11. Македонија
12. Мали Журнал
13. Мјесећник (Загреб)
14. Нада (Сарајево)
15. Наше Доба (Нови Сад)
16. Одјек
17. Поглед
18. Полицијски Гласник
19. Потпора (Крагујевац)
20. Ратник
21. Србобран (Загреб)
22. Службени војни лист
23. Српска Застава
24. Српске Новине
25. Српски Вјесник (Мостар)
26. Српски Глас (Задар)
27. Трговински Гласник
28. Тежак
29. Ускок
30. Учитељ.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А